

Práce s chybou v českém jazyce na 1. stupni, sebehodnocení a vrstevnické hodnocení

Postup formativního hodnocení

I. Identifikační údaje:

Autor materiálu: Mgr. Tereza Lálová

Název školy, na níž autor působí: ZŠ Praha 4, Květnového vítězství 1554

II. Kontext:

Cílová skupina: 1. stupeň ZŠ, 4. ročník

Předmět, v němž byla technika realizována: český jazyk – diktát

Další relevantní informace:

Vycházela jsem z prožitku žáků při psaní diktátů. Osobně vnímám diktát jako možnost „ověřit si, jak zvládnou sám napsat...“. Vždy mi připadaly jako dobrý nástroj, ale nerada je známkuji. Na druhou stranu jsem narážela na fakt, že není-li diktát na známky, žáci nemají tak velkou tendenci se zlepšovat. Hledala jsem cestu, jak by si žáci mohli lépe uvědomit problematická místa, na kterých je ještě třeba pracovat.

III. Realizace a hodnocení postupu formativního hodnocení:

Popis využití vybraného postupu formativního hodnocení (jeho modifikace)

Při psaní diktátu v českém jazyce jsem využila několik postupů formativního hodnocení. V této části popíši celý proces. Pracovala jsem s vyhledáváním vlastních chyb, sebehodnocením i vrstevnickou zpětnou vazbou, konkrétně technikou „Ocenění a rada“.

Postup:

1. Výběr diktátu – Vybrala jsem diktát obsahující probrané jevy. Nevyhledávám chytáky, i když i s neobvyklými slovy se setkáváme. Upřednostňuji slova a věty, se kterými se žáci mohou setkat v běžném životě, a budou je tedy opravdu potřebovat umět napsat.

2. Označení počtu chyb v diktátu učitelem – Učitel zapisuje čárky označující počet chyb zřetelně pod diktát. Já obvykle volím jinou barvu, než kterou psal žák, ale vyhýbám se červené, aby nepůsobila agresivně. Cílem je žákovi pomoci, ne ho kárat.

3. Vyhledávání chyb žáky – Žák vyhledává chyby podle počtu čárek. V této fázi je třeba dopřát žákům dostatek času a klid na práci. Dovoluji dětem si najít místo, kde se cítí bezpečně. Žák volí barvu psací potřeby, která je odlišná od barvy, kterou psal diktát. Je tak jasné, které chyby byly nalezeny, ale také to přehledně ukazuje, zdali si žák neopravil něco, co bylo původně dobře.

4. Vzájemná kontrola ve dvojicích – Žáci si ve dvojici vymění sešity a snaží se dohledat nenalezené chyby, zkontrolovat nalezené. Volí opět odlišnou barvu od té, kterou si opravovali diktát samotní autoři. Dvojice jsme losovali, tedy vytvořili náhodně.

5. Hodnocení vrstevníka – Vrstevník píše OCENĚNÍ a RADU pro autora diktátu. Může hodnotit z různých pohledů: čitelnost písma, úprava textu, gramatika, jak se podařilo diktát obecně, jak se podařilo dohledat chyby, co by šlo dále zlepšit. Co se je možné na diktátu hodnotit, jsme si ujasnili v rámci brainstormingu na začátku hodiny.

6. Vrácení diktátu autorům a diskuse – Následně diskutujeme, co a proč žáci opravili, případně kde si nejsou jistí. Žáci mají prostor diskutovat své opravy. Autor diktátu může s některými opravami nesouhlasit, stejně tak korektor může některé části rozporovat. Společně hledají pravidla a důkazy pro svá tvrzení.

7. Kontrola diktátu podle správného řešení – Promítám na tabuli nebo mám připravené texty do dvojic. Žáci/žákyně stále mají možnost diskutovat ve dvojici.

8. Sebehodnocení – Žáci se již individuálně zamýšlejí nad procesem celé práce a shrnují za pomoci těchto startérů:

Použila jsem začátky vět:

- *Dařilo se mi....*
- *Potřeboval/a bych...*
- *Bál/a jsem se...*

Nabízím také:

- *Chtěl/a bych zlepšit...*
- *Pokusím se...*

9. Reflexe – Individuální reflexe je obsažena v práci samotné. Přesto mohou mít žáci potřebu některé myšlenky verbalizovat. Učitel může klást otázky typu „*Co pro vás bylo nejtěžší?*“, „*Co vás překvapilo?*“ apod. Cílem je dát dětem možnost se ujistit, že není špatné chybovat, a pochopit, že práce s chybou může vést k vlastnímu pokroku.

Je možné, aby diktát znovu zkontroloval učitel a poskytl žákovi individuální reflexi či slovní hodnocení.

Postup zavádění a realizace postupu formativního hodnocení

Uvažovala jsem, jakým způsobem zbavit psaní kontrolních diktátů atmosféry strachu a napětí. Diktát je často úzce spjat se známkou. Očekávají ji děti, rodiče i mnozí učitelé. Pro mnohé zúčastněné mívá taková známka vysokou hodnotu. Pro mě byl od dětství diktát strašákem a vnímám, že se jeho pojetí příliš nezměnilo. Přesto jako učitelka diktáty zařazuji, zejména proto, abych dala dětem možnost ověřit si, jak píší slyšené, ale i jako zpětnou vazbu pro mě jako učitelku. Ukazují mi, kde se žáci v osvojování pravopisného učiva nacházejí. Pro zmírnění stresu žákům často oznamuji, kdy diktát píšeme, někdy i KTERÝ diktát. Myslím si, že pokud žáci vědí, že se mohou na diktát připravit, a využijí toho, je to pro ně přínosnější, než když je zastihnu překvapené a ve stresu. I u avizovaného diktátu si nejprve prověří, co se nedaří, tak

jako by tomu bylo v hodině. Ovšem v bezpečí domova. Následně mají možnost se zaměřit na chybu. Diktát napsaný ve škole je pak často oceněním dílčího pokroku dítěte.

Přesto mi vrtalo hlavou, jak zařadit diktáty neočekávané tak, aby nebyly pro žáky stresem, ale přínosem. Aby žáci měli možnost si v bezpečném prostředí ověřit své znalosti a zároveň pracovat s chybou. Proto jsem zkusila tento výše popsany postup. Ano, trvá déle než běžný diktát, který napíšeme i za 10 min. Zbytek času nad opravami pak často patří učiteli. Tento čas však můžeme věnovat žákům samotným pro jejich sebezdokonalování. I běžný diktát pak bude mít pro žáky hlubší smysl.

Reflexe učitele

Označení počtu skrytých chyb žáky motivovalo k jejich vyhledávání. Možnost následné diskuse o označených chybách pomohla vyřešit dohady nad správným řešením. Žáci si v praxi ověřili, že je třeba nacházet důkazy, zdůvodňovat.

Celý postup je náročnější na čas než obvyklý diktát. Zabere necelé dvě vyučovací hodiny. Myslím si, že je vhodné, aby druhá část proběhla v týž den a zároveň aby měl učitel čas na vyznačení počtu skrytých chyb. Proto jsem tuto činnost zařadila do první a poslední hodiny.

Při práci vládla ve výuce odlišná atmosféra než při běžném diktátu. Po hodině se někteří vyjádřili: „To mě bavilo.“

V následujících dnech jsme s dětmi hovořili o možnostech vrstevnického hodnocení – oceňování a rad. Plánuji to brzy zopakovat, abych si ověřila, zda děti svá hodnocení modifikují podle konkrétní situace a neustrnou ve frázích.

Reflexe žáků

Překvapilo mě, kolik dívek sdílelo obavu, že jejich práci bude číst chlapec. Ale ve všech případech došly k závěru, že nebylo čeho se obávat.

Velká část dětí se zaměřila na hodnocení samotného písma. Ač s žáky často hovořím o úpravě textu, považovala jsem za důležité, že to zaznívalo od samotných vrstevníků v oceněních i doporučeních, co dále zlepšit.

Někteří žáci se, přes má opakovaná upozornění, zastavili v pokroku a zlepšování. Rady vrstevníků se v mnohých případech zdají být dobrou motivací ke změně, neboť mohou žáky motivovat více než ty od učitele. Vnímám pozitivně také komunikaci žáků vůči sobě vzájemně. Chyby si popisují vlastním jazykem, jednají spolu s respektem.

Žáci v každém případě nyní preferují tento způsob diktátu.

Doporučení při využití v praxi

Je třeba si dobře rozplánovat, aby byl čas na všechny kroky. Doporučuji předem si připravit kartičky na vrstevnické hodnocení s nadpisem Ocenění a rada (viz přílohy). Lze psát i spolužákovi do sešitu, pokud s tím bude souhlasit. Někteří žáci to ale nemají rádi, tudíž pro ně kartičky mohou být příjemnější variantou.

Pomáhá mi napsat si v bodech postup práce, abych dávala dětem zřetelné instrukce.

V části 4. a 5., kdy děti opravují práci spolužáka, diskutují a hodnotí, je nutné třídu procházet, pozorovat zapojení všech dětí, rychlejším případně již nabídnout správné řešení.

Osvědčilo se mi s žáky pohovořit po prvním diktátu (respektive prvním pokusu) o tom, na co se v hodnocení zaměřovali, jaké mají jiné možnosti. Věřím, že se reflexe na všech stranách budou časem zlepšovat a prohlubovat.

IV. Přílohy, které dokumentují daný postup formativního hodnocení:

Příloha 1: První diktáty – ukázky práce žáků se sebehodnocením a zpětnou vazbou od spolužáka (ocenění a rada)

1A – Diktát psala dívka s OMJ.

1C – Zde se sešli 2 žáci se specifickými poruchami učení. Autorka píše diktáty zkrácené, vynechává vždy každou druhou větu. Druhý žák (korektor) jí dává doporučení, aby psala tiskacím písmem.

1D – Autorkou je dívka s OMJ. Žákyni nechybí sebevědomí, její sebehodnocení není proto vždycky realistické. Myslím si, že zde bude třeba více času, ale také reflexí.

1E – Autor často píše diktáty s minimem chyb nebo bez chyby. Je to velmi zanícený čtenář. S písmem zápolí od 1. ročníku.

1G – Titíž žáci jako v 1C.

1J – Autorem je žák, který ve spojitosti se školním stresem mívá psychosomatické potíže.

1K – Stejná dvojice jako 1E.

Příloha 2: Druhé pokusy – ukázky práce žáků se sebehodnocením

2B – Chlapce v průběhu diktátu zdržovaly opravy a gumování. Sám to v reflexi poznamenal.

2C1, 2C2 – Autor je s pravopisem dobře obeznámen, chyby často dělá z nepozornosti, věří si a málokdy po sobě text zkontroluje.

2F + 2F1 – Autorem je žák se specifickými poruchami učení (viz 1C, 1G), z PPP má doporučeno psát tiskacím písmem a tužkou.

2G1+2G2 – Autorkou je cílevědomá žákyně, špatně snáší, pokud se jí něco nepodaří.

V celém materiálu (včetně příloh) jsou použity fotografie, pracovní listy, obrázky, grafy atd. autora (pokud není uvedeno jinak). Fotografie jsou zároveň v souladu s GDPR.

